

De canon van Amsterdam

Voor nieuwe Amsterdammers

Door Ad Bakker, naar het boek van
Piet de Rooy & Emma Los

Boom Amsterdam

Dit boek werd mede mogelijk gemaakt door:

AMSTERDAMS
Historisch Museum

Gemeente Amsterdam
Stadsarchief

© 2008 De auteur

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

Beeldredactie: Nienke Huizinga, Amsterdam

Ontwerp: René van der Vooren, Amsterdam

ISBN 978 90 8506 703 0 | NUR 680

www.uitgeverijboom.nl

Afbeelding achterzijde omslag

Stadswapen ontworpen door Fré Cohen (ca. 1925).

Flap voorzijde

Het stadswapen op karton [foto: Soloman/Hollandse Hoogte].

Flap achterzijde

Het stadswapen op de gevel van het Amsterdams Historisch Museum aan de Nieuwezijds Voorburgwal [foto: Jeroen Oerlemans].

Kaarten binnenzijde omslag

© Gemeente Amsterdam, Dienst Persoons- en Geo-informatie

1

1250

De
Dam

2

1275

Het
tolprivilege

3

1345

Het Mirakel
van Amsterdam

4

1421

Stadsbrand

5

1482

De
stadsmuur

6

1485

Het oudste
koopmansboek

7

1535

Het
Wederdopers-
oproer

8

1578

De
Alteratie

9

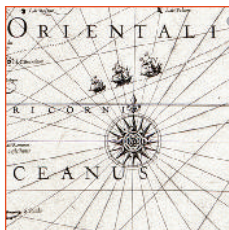
1596

Het
tuchthuis

10

1602

De VOC

11

1609

De
Wisselbank

12

1612

De
grachtengordel

13

1617

De Spaanse
Brabander

14

1631

De
Westerkerk

15

1632

Het
Athenaeum
Illustre

16

1642

De
Nachtwacht

17

1648

Het
stadhuis

18

1662

De firma
Blaeu

19

1671

De
Hoogduitse
en Portugese
synagoge

20

1683

De Sociëteit
van Suriname

21

1700

Buitenhuizen

22

1762

Het bankiershuis
Hope & Co

23

1777

Felix
Meritis

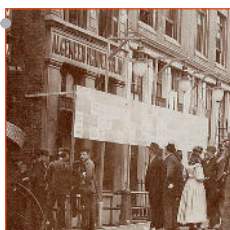
24

1808

Het
Paleis op de
Dam

25

1828

Het Algemeen
Handelsblad

26

1838

Artis

27

1864

Het Paleis
voor Volkslijt

28

1876

Het
Noordzeekanaal

29

1885

Vondelpark
en
Museumplein

30

1890

Kees
de jongen

31

1894

De Algemene
Nederlandse
Diamant-
bewerkerbond

32

1896

Gas- en
watersocialisme

33

1900

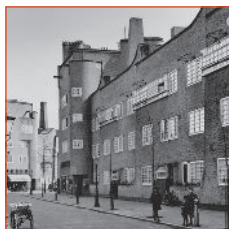
De Pijp

34

1917

Plan-Zuid

35

1919

Schiphol

36

1927

Café
't Mandje

37

1928

Olympische
Spelen

38

1934

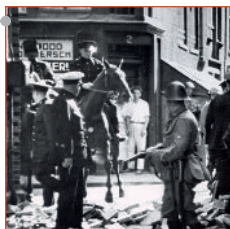
Algemeen
Uitbreidingsplan

39

1934

Het
Jordaanoproer

40

1938

Schepen
uit Noord

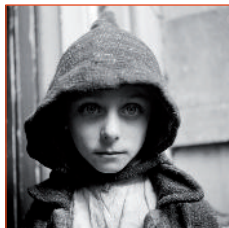
41

1940

Moord
op de joden

42

1945

De
hongerwinter

43

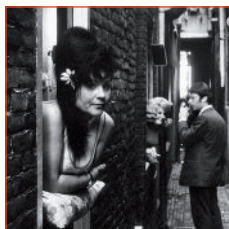
1950

Die mooie
Wester

44

1960

De Wallen

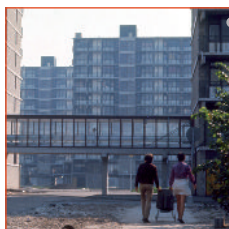
45

1965

Het
Lieverdje

46

1968

De
Bijlmermeer

47

1970

Nummer 14

48

2001

De
Dappermarkt

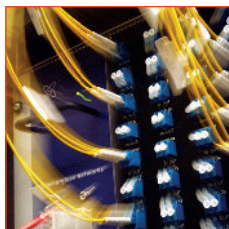
49

2004

De moord op
Theo van Gogh

50

2008

Amsterdam
Internet Exchange
(AMS-IX)

Voorwoord

Dames en heren, kersverse Nederlanders,

U bent vanaf vandaag officieel Nederlander. Namens de gemeente wil ik u van harte gelukwensen met het verkrijgen van de Nederlandse nationaliteit. Dat u juist hier in Amsterdam Nederlander bent geworden doet mij veel plezier.

Door de eeuwen heen zijn er altijd mensen uit alle hoeken van de wereld in contact geweest met Amsterdam. Het heeft het karakter van de stad gevormd. Ook u bent een van die mensen die een speciale band heeft met deze stad. Namens de gemeente Amsterdam geef ik u graag dit cadeau: een speciale versie van *De canon van Amsterdam*. Dit boekje vertelt in vijftig korte verhalen de geschiedenis van onze stad.

Waarom is het belangrijk om de geschiedenis van de stad te kennen, en wat heeft het te maken met uw naturalisatie? Met het verkrijgen van de Nederlandse nationaliteit kunt u ten volle meedoen aan onze samenleving. En om goed mee te kunnen doen, is het belangrijk om te weten hoe een samenleving tot stand is gekomen. Daar kan dit cadeau een handje bij helpen.

Het gaat over de omvang van de stad, de mensen en haar gebouwen, maar ook over de economie en de politieke geschiedenis. Het laat zien met welke bouwstenen de geschiedenis en cultuur van Amsterdam gemaakt is. Soms is die geschiedenis pijnlijk, zoals bij het slavernijverleden of de Tweede Wereldoorlog. Maar over het algemeen is Amsterdam een aantrekkelijke stad geweest voor mensen uit de hele wereld.

De geschiedenis van die stad heeft u nu als boek in uw handen. Lees het, bekijk de afbeeldingen en ga verder op zoek naar wat

Amsterdam gemaakt heeft. En naar wat Amsterdam maakt.
Daar hoort u ook bij.

Vandaag bent u officieel Nederlander geworden. Graag nodig ik u uit om mee te doen aan het eenenvijftigste verhaal van de geschiedenis van onze stad: de toekomst.

Namens de gemeente Amsterdam,
de burgemeester

Voorwoord

Inleiding

Dit boek bevat beschrijvingen en afbeeldingen van Amsterdam. Het is een verzameling van vijftig losse stukjes over het verleden van de stad: goede en slechte ervaringen die mensen tussen vroeger en nu hebben meegemaakt.

In de stukjes wordt verteld over de bouw, de economie, het bestuur en de sociale ontwikkeling van de stad.

Amsterdam heeft altijd een bijzondere positie ingenomen tegenover de rest van Nederland en veranderingen in de wereld.

De onderwerpen van de stukjes zijn met grote zorg uitgekozen. Met elkaar vormen ze de canon van Amsterdam.

De gemeente heeft in 2008 een speciale canoncommissie ingesteld.

Zij verzamelde alles wat ze voor de ontwikkeling van de stad belangrijk vond.

Daaruit kozen de commissieleden vijftig <vensters>.

Vensters zijn ramen die uitzicht geven.

De vensters van de Amsterdamse canon geven uitzicht op de geschiedenis van de stad.

De vijftig vensters kunnen apart, maar ook als één verhaal worden gelezen, het verhaal van acht eeuwen Amsterdamse geschiedenis.

Het eerste venster gaat meer dan 800 jaar in de tijd terug.

Het laatste venster leidt Amsterdam het internettijdperk binnen.

Alle eeuwen daartussen worden met verschillende vensters beschreven.

In veel vensters speelt immigratie een grote rol.

Veel personen die belangrijk zijn geweest voor Amsterdam kwamen pas op latere leeftijd in de stad wonen.

Nog altijd kiezen veel mensen bewust voor Amsterdam
als woonplaats.

Hier verwachten zij een beter leven voor zichzelf, of voor
hun kinderen.

Als motto bij de canon koos de commissie 'Geef mij maar
Amsterdam', een van de bekendste Amsterdamse liedjes.

Ad Bakker

Amsterdam, november 2008

Inleiding

Geef mij maar Amsterdam
Dat is mooier dan Parijs
Geef mij maar Amsterdam
Mijn Mokums paradijs
Geef mij maar Amsterdam
Met zijn Amstel en het IJ
Want in Mokum ben ik rijk
En gelukkig tegelijk
Geef mij maar Amsterdam

Pi Vèriss (tekst), Harry de Groot (muziek)
& Johnny Jordaan (zang), 1955

1250

De Dam

1250

De Dam

Holland bestond uit wijde vlakten met gras, mos en riet.

Er groeiden wel bomen, maar niet zoveel als in een bos.

Door deze vlakten stroomden kalme riviertjes.

Overal lagen meertjes.

Langs de zee vormden zich ruggen van zand.

Hier vestigden zich de eerste bewoners van dit gebied.

In het grootste deel van Holland was de bodem nat, erg nat.

Als je een hand aarde pakte, liep het water tussen je vingers door.

Het waren dode, half verrotte planten.

Holland bestond uit een dikke laag veen.

Veen was een slechte ondergrond om huizen op te bouwen.

Alles zakte erin weg.

Toch is Amsterdam op dit veen gebouwd.

Langs het riviertje de Amstel dat uitkwam in het IJ.

Het IJ mondde uit in een binnenzee.

Tegenwoordig is dat het IJsselmeer.

We weten niet waarom er mensen op deze natte plek huizen
begonnen te bouwen.

Wel weten we dat ze visten in de Amstel en in het IJ, en dat ze
rond hun huizen graan verbouwden en beesten hielden.

Bij storm en hoogwater kon hun woonplaats overstromen.
Daarom maakten ze verhogingen die niet onder water liepen.
Op deze terpen stonden hun huizen.

Ze gebruikten het land rond de terpen voor landbouw.

Het graan wilde niet groeien op natte grond.

Het veen moest dus worden drooggemaakt.

Vanaf de Amstel groeven ze de eerste slootjes.

Het water uit het veen liep daarin weg.

De Amstel voerde het water verder mee.

←

*Gezicht op Amsterdam
(1538) van Cornelis
Anthonisz. Dit is het
eerste schilderij waar
de hele stad op staat.
In het midden bevindt
zich de Dam. Aan
het plein rechts hier-
van staan het middel-
eeuwse stadhuis en
de Nieuwe Kerk.*

↑
De fundamenteën van
de Damsluizen die
rond 1915 tevoorschijn
kwamen bij bouw-
werkzaamheden op
de Dam.

Maar bij storm en hoog water stroomde het water terug in de Amstel.

Steeds vaker gebeurde dat, doordat het opgedroogde veen steeds verder wegzakte.

Daarom moesten er dijken langs de Amstel worden aangelegd. Een dijk bij de Warmoesstraat verbond de terpen op de oostelijke oever.

Aan de westelijke kant van de Amstel liep de Nieuwendijk.

Steeds meer veranderde de Amstel in een gevaarlijk zeegat.
Rond 1250 werd er in de monding een dam gemaakt.
Deze dam hield het hoogwater tegen.
Deuren in de dam lieten het rivierwater door naar zee.
Door de dam kregen de bewoners meer contact met elkaar.
Over de dam kon iedereen van de oude zijde naar de nieuwe
zijde lopen.

1250

De Dam

Opgegraven voorwerpen laten zien dat er in het dertiende-eeuwse Amsterdam boeren, vissers en ambachtslieden woonden. Van links naar rechts: twee leren schoenen met zolen van hout en ijzer, een knijpschaar en een pijlpunt.

1275

Het
tolprivilege

In het Stadsarchief wordt een document uit 1275 bewaard.
Het ziet eruit als papier maar het is een stukje dierenhuid.
Aan dit perkament hangt een lint met een stempel.
Het stempel is van graaf Floris V van Holland.

De Amstel hoorde in 1275 bij Utrecht.
Met dit document kregen mensen bij de dam in de Amstel
een bijzonder recht.
Regelmatig voeren zij met hun schepen naar steden als Leiden
en Gouda.
Deze steden lagen in Holland, dus werden zij als buitenlandse
schippers beschouwd.
Op verschillende plaatsen moesten zij tol betalen aan de
Hollandse graaf.

Floris V gaf de bewoners van de nederzetting aan de Amstel
hiervan vrijstelling.
Zij mochten voortaan gratis alle tolplaatsen in Holland passeren.
De plek rond de dam aan de Amstel ontwikkelde zich als
handelsplaats.
Het tolprivilege gaf de bewoners gelegenheid om geld te
verdienen met handelen.

Met het tolprivilege erkende graaf Floris V het bestaan van
Amsterdam.

Voortaan kwam Amsterdam ook voor andere privileges
in aanmerking.

Zulke voorrechten gaven een stad haar zelfstandigheid.

Er bestonden privileges om zelf misdadigers te berechten,
om eigen wetten te maken, eigen munten te slaan of
een verdedigingsmuur te bouwen.

Amsterdam was heel zuinig op de documenten waarop alle
privileges stonden.

Ze moesten goed beveiligd worden tegen overstroming en brand.

←
In deze kast werden
de belangrijke docu-
menten van de stad
Amsterdam bewaard.
Eeuwenlang stond
deze kast in de IJzeren
Kapel in de Oude Kerk.
Nu is hij te zien in
het stadsarchief aan
de Vijzelstraat.